

2 ŽÁNRE TANCA

Tanec od svojho prvopočiatku prešiel určitými etapami a vývojom, až sa vykryštalizoval do niekoľkých podôb. Vzniklo niekoľko druhov tanca, ktoré sa od seba líšia vyjadrovacími prostriedkami – *technikou, formou i výrazom*. Každý žáner má svoje osobitosti, jedinečnosť, charakteristiku, ale i vypracovanú metodiku.

Poznáme tieto základné **žánre (druhy) tanca**:

- ľudový,
- historický,
- spoločenský,
- charakterový,
- klasický,
- moderný a súčasný,
- džezový,
- step a iné.

2.1 ĽUDOVÝ TANEC

Ľudové umenie je vyjadrením tvorivých schopností ľudu ktoréhokoľvek národa. Je vyjadrením lásky, vzťahu k práci, prírode, vlasti, životu a často je dielom kolektívu. Tvorba ľudového umenia je rozsiahla. Zahŕňa *umenie maliarske, sochárske, staviteľské, ľudovú slovesnosť, tradície a zvyky*, ktoré môžeme obdivovať vo forme *piesní, tancov, ľudového odevu* a pod. Jedným z najstarších druhov ľudového umenia je *Ľudový tanec*.

Ľudový tanec vznikol a rozvíjal sa pod vplyvom geografických, historických a sociálnych podmienok života ľudu. Odráža jeho život, myšlienky a túžby. Je odrazom jeho mentality, temperamentu, vkusu, talentu, nápaditosti i humoru. Je to vlastne *tradičný tanec Ľudových vrstiev, najmä však vidieckych: roľníkov, pastierov, remeselníkov a robotníkov*. Ovplyvnený je kultúrou, tradíciami a zvyklosťami ktoréhokoľvek národa.

Každý národ alebo etnická skupina si vytvárali svoju vlastnú tanečnú tradíciu, ktorá sa prejavuje jedinečnosťou pohybov, póz, jedinečnosťou pájania pohybov, priestorovou kresbou, rytmom, vzťahom k hudbe a pod.

Tak sa vytvorilo i zachovalo rozmanité množstvo ľudových tancov národov, etnických skupín alebo tancov jednotlivých národných oblastí, či regiónov.

Na určitých územných celkoch vznikli niektoré spoločné znaky v hudobnej i tanečnej tvorbe. Prejavujú sa napríklad *v melodike a rytmike tanečných piesní, v hudobnom prednese, pohybovej štruktúre a tanečnom výraze*. Územie, na ktorom sa vyskytujú podobné, prípadne i rovnaké hudobné a tanečné znaky, nazývame „**tanečná folklórna oblasť**“.

Termín „**folklór**“ vznikol spojením dvoch anglických slov - *folk* (ľud, národ) a *lore* (vedomosti, znalosti). Označujeme ním *dramatickú, hudobnú, slovesnú, tanečnú a výtvarnú ľudovú tvorbu*.¹⁶

Poznáme **niekoľko foriem folklóru**:

1. **autentický folklór** – pôvodný, aktívne žijúci vo svojom prostredí, má improvizачný charakter, často vznikal z kolektívnych hier a odovzdával sa z miesta na miesto, z pokolenia na pokolenie,
2. **štylizovaný folklór** – proces umeleckej tvorby, ktorej cieľom je pretlmočiť estetické hodnoty konkrétnych autentických folklórnych foriem, rešpektujúc ich základné výrazové prostriedky,
3. **scénický folklór** – medzistupeň medzi autentickým a štylizovaným folklórom, ktorý tvoria dedinské folklórne skupiny, ktoré vychádzajú z pôvodného folklóru, ale pôsobia aj mimo svojho prostredia a prezentujú sa i na scéne.

S termínom folklór úzko súvisí aj termín **folkloristika**¹⁷, odvodený od základného slova. Je to kultúrno-historická vedná disciplína (nazývaná aj **národopis**), ktorá sa zaoberá :

- štúdiom vývoja, podmienok a spôsobu existencie folklóru,
- obsahovými a formálnymi stránkami folklóru v súvislosti so spoločenským vývojom.

¹⁶ Ilustrovaný encyklopedický slovník /a - i, s. 665

¹⁷ Tamtiež, s.665

Podľa špecializácie sa folkloristika delí na *slovesnú, hudobnú a tanečnú*, ktoré študujú ľudovú slovesnosť, obrady, divadlo, piesne, hudbu, tanec, hry a detský folklór.¹⁸

Tanečné folklórne oblasti, resp. regióny Slovenska sú územia, ktorých tanečné prejavy sú si podobné a majú viacero podobných znakov. Hlavným faktorom, od ktorého sa odvíjala lokalizácia Slovenska a neskôr tiež rozdelenie jeho územia na stolice a župy, sú *geografické podmienky i historické udalosti*.

Slovania už v 5. storočí začali osídľovať nížiny a údolia pri riekach. V priebehu vývoja osídľovania môžeme hovoriť o roľníckej, valaskej, nemeckej hospodárskej i kopaničiarskej kolonizácii. Je len pochopiteľné, že tanečné prejavy našej národnej kultúry sú spojením vlastnej pôvodnej tanečnej kultúry s prejavmi kultúr iných národov.

Tanečné motívy i celé tance sa prenášali z miesta na miesto. Podobne sú ovplyvnené slovenskou tanečnou kultúrou i susedné národy na celom pohraničí Slovenska v oblasti Moravy, Poľska, Ukrajiny, Maďarska a Rakúska.

Na základe týchto faktov môžeme rozdeliť Slovensko na jednotlivé **tanečné (folklórne) oblasti a podoblasti**:

- ❖ **východné Slovensko** – Zemplín, Šariš, Spiš, Abov,
- ❖ **stredné Slovensko** – Kysuce, Orava, Turiec, Goralsko, Liptov, Pohronie, Podpoľanie, Hont, Novohrad, Gemer-Malohont,
- ❖ **západné Slovensko** – Záhorie, Trenčiansko, Ponitrie, Myjavsko, Podunajsko, Tekov.

FOLKLÓRNA MAPA SLOVENSKA

Obr. č. 11: Legenda k mape - Tanečné folklórne oblasti a podoblasti:

Západné Slovensko:

1. Podunajská
2. Záhorácka
3. Nitrianska
4. Myjavská
5. Trenčianska
6. Tekovská

Stredné Slovensko:

7. Kysucká
8. Oravská
9. Goralská
10. Liptovská
11. Turčianska
12. Hontianska
13. Novohradská
14. Gemerská
15. Horehronská
16. Zvolenská
17. Podpoľianska

Východné Slovensko:

18. Spišská
19. Šarišská
20. Zemplínska

Vychádzajúc z takéhoto rozdelenia Slovenska na tanečné oblasti je zrejme, že jednotlivé tance sa od seba líšia určitými znakmi. Je to najmä *spôsob perovania* (ťahom, váhou, rovnomerné), *držanie tela*, *práca rúk*, *rôzne cifrovanie* alebo *použitie rekvizít* (šatky, klobúky, palice, valašky a pod.).

Ľudový tanec v autenticknej podobe nemá pevnú formu, jeho charakteristickým znakom je *improvizácia*, čo znamená, že *nemá presne stanovený sled krokov*. Vo svojej pôvodnej podobe bol súčasťou obradov

i sviatkov a mal niekoľko funkcií, najmä však *magickú, zábavnú, estetickú a výchovnú*.

Štylizované ľudové tance, ktoré vychádzajú z tradícií autentického folklóru, sú upravované a vytvárané konkrétnym choreografom pre scénické stvárnenie. Tieto tance *majú pevnú formu*, to znamená, že *majú presne určené kroky a krokové kombinácie*.

Príkladom uplatnenia ľudového tanca napr. v *opere* je slovenská opera „Krutňava“ od národného umelca E. Suchoňa, ale aj poľský muzikál z ľudového prostredia „Na skle maľované“, v ktorom choreograf Š. Nosál a režisér K. Zachar vychádzali z goralských ľudových tancov.

Štylizované ľudové tance majú *vypracovanú* aj svoju *metodiku, exercices a názvoslovie*, ktoré jednotlivé prvky pomenúva *slovenskými názvami* (valaský vo dvojku, uklakávaný, vyrážaný, kohútí, dhubaný, kresaný a pod.), ale používa aj *terminológiu klasického tanca*, ktorá je vo francúzskom jazyku.

Obr. č. 12: „Podpolianska mlad“ – tancujú R. Faltus, Ž. Ševčíková, M. Ševčík (hudba T. Andrašovan)

Pre slovenské ľudové tance sú charakteristické tieto znaky:

- ✦ **rytmický** (aj metrický) **princíp**, ktorý je zdôraznený *podupmi, prídupmi, potleskami, lúskaním prstov* a pod.,
- ✦ **10 pozícií dolných končatín**, pričom môžu byť *paralelné, prirodzene vytočené* alebo *zatočené*. Týmto spôsobom práce dosiahneme istú *hravosť*, ktorá je ešte podčiarknutá aj *perovaním (váhou, ťahom, rovnomerné)*.
- ✦ **8 pozícií horných končatín**, ktoré však nie sú tak presne popísané ako pozície horných končatín v klasickom tanci (*lišia sa v charaktere a spôsobe práce aj podľa regiónov*),
- ✦ **rôzne druhy točenia** - *sólové* aj *párové*, podľa *spôsobu perovania*, v *preskokoch*, *zoskokoch* alebo *skokoch*,
- ✦ **čapáše, hajduchy, odzemky** v mužskom tanci.

Slovenský ľudový tanec sa vyznačuje v choreografickej výstavbe jednoduchosťou, priamočiarosťou, bohatosťou prvkov, umeleckou skratkou a osobitou štylizáciou.

Na Slovensku máme množstvo ľudových amatérskych súborov, ktoré sú na rôznej umeleckej úrovni a prezentujú sa pri rôznych príležitostiach, tiež na folklórnych festivaloch v Strážnici, vo Východnej, v Detve a inde.

Medzi najznámejšie súbory, ktorého vystúpenia nás reprezentujú na špičkovej úrovni aj v zahraničí, patrí najmä súbor *Lúčnica* (založená v roku 1948), ktorej dlhoročným umeleckým šéfom je *Prof. Štefan Nosál* (tanečník, pedagóg, choreograf).

Obr. č. 13: Štefan Nosál v r. 1953 vo vlastnej choreografii devianskeho tanca

Ďalej sú to súbory *Gymnik*, *Technik*, *Ekonom*, *Lipa* (bývalý Dimitrovec), *Marína*, *Stavbár*, *Šarišan*, *Zemplín*, *Východniar* a iné. Súbor *Dargov* založili bratia Jozef a Imrich Meszárosovci z Košíc, ktorí sa venovali scénickému a štylizovanému folklóru. Materiál zbierali po dedinách a hudbu im upravovali hudobní skladatelia T. Andrašovan i A. Móži. Z detských súborov sú to napr.: *Klnka* (vedie ho Ingrid Saňková), *Vienok*, *Čečinka*, *Trávníček* a mnoho ďalších.

Svojou vysokou úrovňou sa môžu porovnávať aj s jediným profesionálnym súborom na Slovensku, ktorým je *Slovenský ľudový umelecký kolektív*, známy pod skratkou *SEUK*. Vznik tohto súboru sa datuje od roku 1949. K jeho zakladateľom patrí *Juraj Kubánka*, dlhoročný choreograf súboru.

K prvým tanečníkom, ktorí sa zaslúžili o jeho rozvoj a popularitu, patria *Heda Melicherová* (aj spoluzakladateľka a pedagóg ľudového tanca na Hudobnej a tanečnej škole – neskôr Tanečné konzervatórium Evy Jaczovej), bratia *Antalíkovci*, bratia *Ševčíkovci*, *Martin Ťapák*, *Juraj Bruňo* a iní.

Obr. č. 15: Heda Melicherová

Kontrolné úlohy:

1. Vymenuj *tanečné oblasti* na Slovensku.
2. Vysvetli rozdiel medzi *autentickým* a *štylizovaným* folklórom.
3. Uveď, *akú funkciu* mal ľudový tanec vo svojej pôvodnej podobe.
4. Vymenuj *charakteristické znaky* slovenského ľudového tanca.
5. Uveď *názov, rok vzniku a meno jedného* zo zakladateľov profesionálneho ľudového súboru na Slovensku.

2.2 HISTORICKÝ TANEC

Staré dvorské tance, ktoré sa tancovali na panovníckych a šľachtických dvoroch, nazývame *historickými* alebo *dobovými* tancami. Tieto tance vznikali väčšinou z ľudových tancov, boli upravované tanečnými majstrami a patrili k dvorskej a spoločenskej etikete.

O spoločenskej etikete, manierach a tancoch z obdobia 12.-19. storočia sa dozvedáme z obrazových dokumentov (žánrová figuratívna maľba i plastiky) a rôznych teoretických prác tanečných majstrov a teoretikov.

Najzávažnejšou z nich je traktát francúzskeho kanonika *Jehana Tabourata*, ktorý je známy pod menom *Thoinot Arbeau* a bola vydaná roku 1588 pod názvom „*Orchésographie, traité en forme de dialogue, par lequel toutes personnes peuvent facilement apprendre et pratiquer l'honnête exercice des Danses*“ – „Traktát vo forme dialógu, prostredníctvom ktorého sa môžu všetky osoby naučiť a vykonávať dôstojné cvičenie tancov“. Tanečné kroky týchto tancov boli spočiatku pomerne jednoduché a mnohé z nich tvoria základ niektorých prvkov v technike klasického tanca.

Rozvoj dvorských tancov nastal najmä v období stredoveku. Tieto tance mali väčšinou charakter *chorovodu*. Základným tancom v 12. storočí bol tanec *carola* (to znamená otvorený kruh). Rozvoj rôznych tanečných foriem nastal aj zásluhou rytierov. Tancovali sa tance *kruhové* a *párové*. Neskôr to boli tance *reťazové* a *radové*.

V **14. storočí** boli známe tance:

- **estampie** - kročný, pomalý tanec,
- **saltarello** - živý tanec,
- **carola** - rytiersky tanec.

V **15. storočí**, ale najmä v **16. storočí** sa tanec stáva osobnou vizitkou dvoranov. Tance však neboli ešte metodicky rozpracované a ich systematický zápis sa nevedol. Prvá učebnica choreografických záznamov tanca sa objavila v roku 1570 a jej autorom bol *abbé Antonius de Arena*, ktorý zaznamenával tanečné pohyby písmenovou notáciou.¹⁹ Všetky tieto tance mali veľmi jednoduché kroky i priestorovú kresbu. Tancovali sa bez otáčania, nakoľko ťažké kostýmy to nedovoľovali. Jeden pár vždy predtancoval kroky a figúry a ostatné páry po ňom opakovali. Striedali sa pomalé tance s rýchlejšími, napr. *basse danse*, *saltarello* alebo *morisca*:

- **basse danse** – pomalý, pokojný tanec,
- **morisca** – rýchlejší ľudový tanec, ktorý zrejme vznikol z rituálnych tancov v predkresťanskom období a predvádzali ho osoby rovnakého pohlavia vonku v prírode,
- **branle** – radový tanec na 2/4 takt, ktorý pochádza z francúzskeho ľudového tanca, pri ktorom sa tancujúci pohybovali v polkruhu alebo zatvorenom kruhu striedavo doľava a doprava, s väčším postupom doľava. (Je to i *názov tanečného motívu*, ktorý bol súčasťou neskorého gotických párových tancov, najmä *basse danse*, ktorého podstatným znakom bolo kývanie tela zo strany na stranu). Názov tanca je zrejme odvodený od franc. slova *branler* – kývať, hojdať. Existovalo niekoľko druhov tohto tanca, ktorého základné kroky sa často s obľubou obohacovali rýchlejšími krokmi s ozdobným zdvihnutím nohy. Takýto typ branla mal prívlastok *coupés*.
- **pavana** – slávnostný, pomalý tanec španielskeho pôvodu, ktorý pozostával z niekoľkých povinných krokov a záverečných malých poskokov. Tancoval sa najmä na úvod plesov a slávností v 15.-18. storočí. Počas doby však prešiel istými zmenami, najmä rytmickými. Známe boli dve varianty pavany – zo 16. stor. pomalšia v 4/4 takte, v 18. stor. rýchlejšia, ktorú tancovali 2 alebo 4 páry v 2/4 takte.
- **gailiarde (gagliarde, galliarde)** – veselý tanec v 3/4 takte v živom tempe (nasledoval po pavane). Existovali tri typy gagliardy. Všetky typy gagliard sa zakladali na sérii 5 krokov alebo vykopnutí so

záverečným výskokom a dopadom do tzv. *postury* alebo štvrtej pozície. Preto sa gagliarde hovorilo aj *Cinque pas* (Päť krokov).

Najstarší bol **tourdion**, určený pre vznešenejších tanečníkov s použitím kĺzavých krokov, kde obaja partneri tancovali v otvorenom párovom držaní.

Pre ľudovejšie vrstvy bola gagliarda plná skokov, zdvihov a obrátov.

Tretia varianta nazývaná **volté - volta** bola tancovaná väčšinou mladými tanečníkmi, lebo obsahovala veľa brisných pohybov pre oboch tancujúcich. Partner vyhadzoval partnerku do výšky a pri tomto pohybe sa odkrývali jej nohy, čo viedlo v roku 1571 k protestom proti tomuto tancu, až napokon tanec **volté** za vlády Ľudovíta XIII. úplne zanikol.

Obr. č. 16: Dôkaz o spôsobe tancovania v tejto dobe - malba v Penshurstskom paláci v Kente (Anglia), ktorá zobrazuje Kráľovnú Alžbetu I. v tanci s grófom z Leincestru.²⁰

Volta si zaslúži pozornosť najmä preto, že ide o jeden z prvých, ak nie o prvý tanec, pri ktorom sú tanečníci zoskupení v pároch a tanec nie je súčasťou širšej choreografie, v ktorej je zahrnutá účasť viacerých párov predvádzajúcich zložité figúry.

¹⁹ Kristensen, Ch.: *Tanec v predstavení dramatického divadla*, s. 122

²⁰ Wainwright: *Tanečná horúčka*

Na kráľovských dvoroch v západnej Európe v 16. storočí sa stala populárnym tancom volta. Na obrázku dvorania tancujú volta na májovom plese na Windsorskom zámku – scéna z filmu *Meč a ruža* (The Sword and the Rose) z roku 1953, ktorý zobrazuje príbeh mladej Márie Tudorovej.

Obr. č. 17: Scéna z filmu *Meč a ruža* z roku 1953, kde dvorania tancujú volta na májovom plese vo Windsorskom zámku

V **17. storočí** (zvanom tiež *le grand siècle*) zaznamenali dvorské tance veľký rozvoj. Tanec bol označovaný názvom *la danse noble* (vznešený, urodzený tanec) alebo *la belle danse* (krásny tanec). Obe tieto pomenovania označujú spôsob interpretácie barokových tanečných foriem z konca 17. a prvej polovice 18. storočia.

Barokové tanečné formy sú dôkazom, že hudba a tanec môžu vytvoriť jedinečný zväzok na základe rovnoprávnosti. Predošlý spontánny vývoj tanca sa v tomto období stal **cielenou snahou o rovnováhu medzi formou, obsahom a výrazom**. Všetky tieto tanečné formy boli vytvorené na základe jednotného štýlu tvorby a tvarovania pohybu. Tento štýl bol ustálený za vlády Ľudovíta XIV. (**založenie Kráľovskej akadémie tanca 31. 3. 1661**), kedy sa z krokového materiálu neskoro renesančných tancov začal vytvárať bohatý pohybový systém podľa nových technicko-estetických princípov a stal sa základom pre školenie tanečníkov.

Označenie *la belle danse* postupne mizlo a bolo nahradené termínom ***la danse classique***, označujúci akademický pohybový systém.²² Dnes ho nazývame **klasická tanečná technika**. Prostredníctvom výučby tanca dochádzalo k zblíživaniu dvoch svetov: šľachticov a ich tanečných majstrov z radov mešťanov.

Pohybový systém *la belle danse* (akademického tanca *le grand siècle*) je založený na princípe krokových jednotiek - pas. Rytmický a dynamický charakter každej jednotky určuje niekoľko aspektov:

- počet **prenesení váhy z nohy na nohu** (vlastné kroky),
- počet tzv. **mouvements** (pohybov), čo znamená vertikálny pohyb tela pri napínaní pôvodne pokrčených kolien a členkov, ináč povedané **plié-elevé**.

Zámerné nebolo použité označenie *relevé*, pretože nie je totožné s klasickým relevé. Ide skôr o voľné vytiahnutie, nádych, tzv. „vzornosť“ tela, pričom sa na pološpičku nastupuje cez pokrčené koleno. Tento tzv. „vznos“²³ je chápaný ako pohyb zdola nahor, ktorý začína každú krokovú jednotku a je charakteristickým prvkom *la belle danse*. Rozsah pohybu sa časom zväčšoval a „vznos“ pred krokovými jednotkami postupne mizol a nahradilo ho vyťahovanie sa do výšky, ktoré je charakteristické pre klasický tanec.

Podľa počtu prenesení váhy z nohy na nohu rozlišujeme tzv. **pas simple** (jednoduché, samostatné kroky) a **pas composés** (krokové jednotky), v ktorých dochádza počas jedného taktu i k viacnásobnému preneseniu váhy a niekoľkokrát sa v nej môže vyskytnúť aj „vznos“.

Existuje veľmi veľa **pas composés**: *pas de bourrée*, *pas coupé*, *pas de menuet* atď. Kroková jednotka môže obsahovať i skoky z nohy na nohu (*jeté*), poskoky na stojnej nohe (tzv. *contretemps*), otáčky (*pirouettes*) a ich kombinácie. Každé prenesenie váhy (*pas*) môže byť ozdobené, napr. úderom nohy o nohu (*battu*), kruhovým pohybom z bederného kĺbu alebo od kolena (*rond de jambe*) a pod.

Vertikálne členenie tanca sa stalo základom pre tvorbu tohto systému. Prebieha na začiatku každej krokovkej jednotky pomocou „vznosu“, skoku, poskoku, ale aj vnútri tejto jednotky.

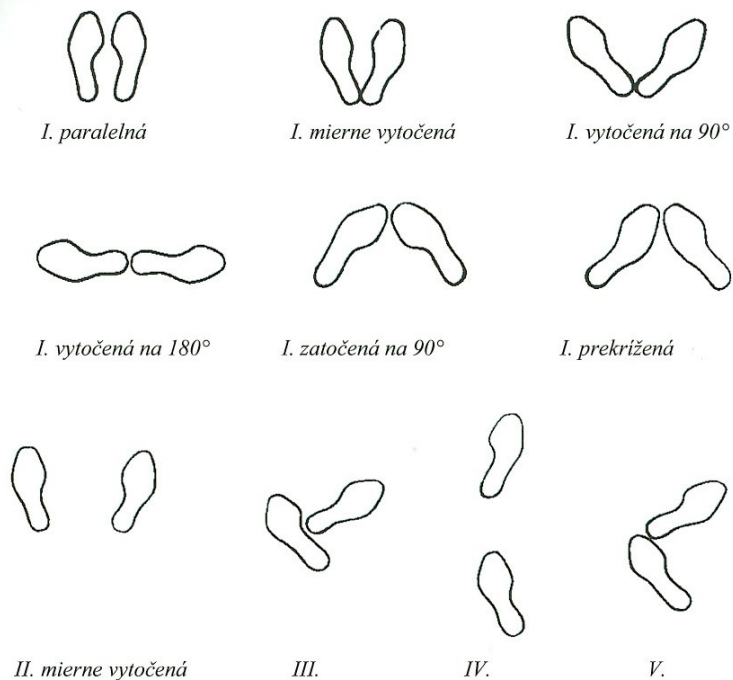
Horizontálne členenie súvisí s choreografickým využitím **pas simple** a **pas composés** a má mnoho variantov, pretože sa môžu vykonávať vpred, vzad, do strán i v rotácii. Ich kombináciou v priestore sa dajú vytvárať ľubovoľné dráhy: oválne, kruhové i v pravých uhloch.²⁴

²³ „Vznos“ – takéto pomenovanie pohybu v slovenskom jazyku nemáme. Ide skôr o snahu výštitne označiť pohyb. Používa sa v kruhu tanečníkov na označenie nadľahčenia, nadnesenia tela.

²⁴ Kazárová, H.: Barokní taneční formy, s. 24

Kroky jednotlivých tancov vychádzali z *piatich pozícií dolných končatín*, ktoré mohli byť *paralelné, zatočené* alebo *vytočené v rôznych stupňoch*. Islo zväčša o *30-40° uhol*, niekedy aj *90° uhol*, ktorý *vytvárali obe chodidlá*. Miera vytočenia chodidiel musela zodpovedať vytočeniu dolných končatín v bedernom kĺbe.

Obr. č. 18: Pozície dolných končatín

Tanec však netvorí iba práca dolných končatín, ale aj horných. *Pohyby horných končatín* vychádzajú z predstavy opisovania kruhu a jeho častí, majú ľahko zaoblený tvar a sú bez napätia.

Základným pravidlom vedenia paží (*port de bras*) je opisovanie polkruhu smerom hore vždy v opozícii k nohe, ktorá vykračuje vpred. Pri kroku vzad sa naopak zdvíha ruka totožná s nohou, ktorá vykročí vzad.²⁵

Obr. č. 19 a 20: Pohyby rúk pri tanci – ukážka z knihy *Dobové tance 16. až 19. storočia*

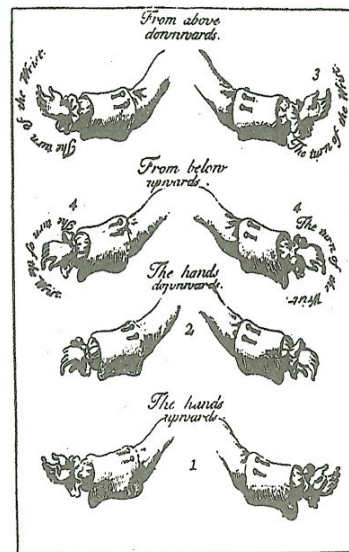

Fig. 47. First Representation of the Arms showing the Movement of the Wrists

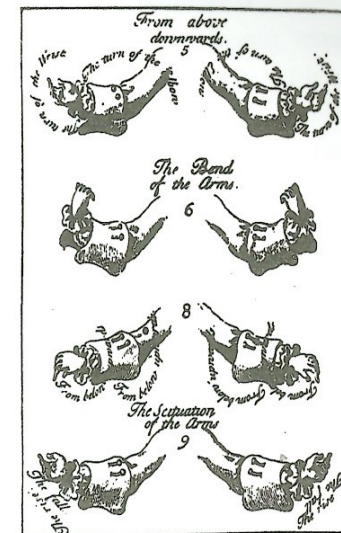

Fig. 48. Representation of the Movements of the Wrists, Elbows and Shoulders

Z tohto je zrejmé, že *la belle danse* kladol na tanečníkov pomerne veľké nároky nielen z hľadiska pohybovej koordinácie, ale aj pamäti a fyzickej zdatnosti. Zmena a zjednodušenie odevu umožnilo tancujúcim náročnejšie a rýchlejšie pohyby. To sa samozrejme odrazilo aj v tancoch. Tance, ktoré mali byť tancované na plese, sa museli nacvičovať dopredu a takmer rovnako dôkladne ako tance určené pre divadlo. Divadelné tance však vyžadovali vyššiu technickú zdatnosť, sústredenosť i pamäť interpretov.

Medzi obľúbené tance tohto obdobia patrili:

- **courante** – pôvodne tanec so skočnými krokmi v $\frac{3}{4}$ takte sa na francúzskom dvore vyvinul na najvznešenejší plesový tanec,

²⁵ Kazárová, H.: *Barokní taneční formy*, s. 24

- **bourrée** – pôvodne ľudový párový tanec v 3/8 takte, ktorý sa v 17. stor. objavuje na dvorských plesoch a v divadelných produkciách v 4/4 takte,
- **contredanse** – skupinový figurový tanec, v ktorom sa jednotlivé páry zo základného postavenia proti sebe (v radoch, v kruhu, v štvorci, v zástupe) striedavo stretávajú v rôznych tanečných formáciách. Tento typ tanca sa naplno rozvinul v priebehu 17.-19. storočia - jednotlivé typy sa líšili držaním tela, krokmi a tempom,
- **allemande** – tanec nemeckého pôvodu, v miernom tempe, tancoval sa na úvod plesov,
- **chaconne** – trojdobý divoký tanec s erotickým nábojom, ktorý pochádza pravdepodobne zo Španielska a svoj vrchol dosiahol ako divadelný tanec za vlády Ľudovíta XIV. a XV. vo Francúzsku,
- **rigaudon** – párový tanec pôvodom z Provence, je podobný gavotte,
- **sarabanda** – pomalý tanec v 3/4 takte vo voľnom tempe, vychádza z ľudového tanca a svoj pôvod má na španielskom dvore,
- **gigue** – rýchly tanec škótskeho pôvodu v 6/8 takte, ktorý sa tancoval zvyčajne ako posledný.

Tance *allemande*, *courante*, *sarabanda* a *gigue* boli časťami *barokovej tanečnej suity* (najstaršej cyklickej skladby). Tieto tance komponovali najlepší hudobní skladatelia tej doby a mali vysokú umeleckú hodnotu. Mnoho z nich sa zachovalo dodnes.

18. storočie prinieslo isté uvoľnenie v spoločenských tancoch i v ceremoniáli, čo viedlo k uvoľneniu strnulosti pohybov a foriem tancov z predchádzajúcich storočí. Obľubu si získal elegantný **menuet** (postupne vytlačil *courante*), **gavotta** a **polonaise**, ktorá nahradila pavanu.

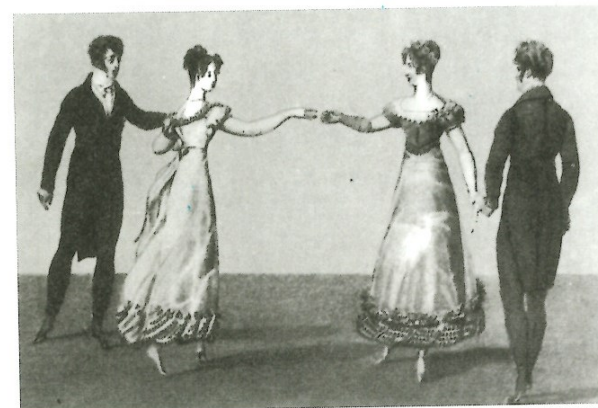
- **Menuet** - tanec francúzskeho pôvodu sa prvýkrát objavuje už okolo roku 1660. Jeho názov pochádza z drobných krokov – *pas menu*. Má svoju charakteristickú krokovú jednotku – *pas de menuet*, ktorá je na dva 3/4 takty v miernom tempe a má niekoľko variantov. Vyznačoval sa rôznymi poklonami, figúrami, gestami a manierami, odrážajúcimi charakter tej doby. Krásu tohto tanca zvyrazňovali rokokové kostýmy.

Menuet bol nielen obľúbeným tancom, ale aj hudobnou formou, ktorá mala veľký význam pre rozvoj hudby. Z pôvodne salónneho tanca sa stal neskôr tanec divadelný.

- **Gavotta** - francúzsky živý, hravý tanec v 4/4 takte, objavuje sa koncom 16. storočia pôvodne v ľudovom prostredí, neskôr si získal obľubu na plesoch dvorskej spoločnosti.
- **Polonaise** – tanec poľského pôvodu v 3/4 takte a v miernom tempe, tancoval sa podobne ako pavana na úvod slávností a plesov, umožňoval choreografovi vytvoriť zaujímavú priestorovú kresbu. Polonéza sa vyskytuje ešte aj dnes ako súčasť opier a baletov, ale často sa ňou otvárajú i plesy.
- **Galop** – dynamický, rýchly tanec v 6/8, zväčša v 2/4 takte, ktorý bol dynamickou koncovkou *volty* v 18. stor., v 19. stor. sa stal základnou časťou *quadrille*. Ako samostatný tanec sa predvádzal na karnevaloch. Pochádza z Maďarska, hoci aj Nemci ho považujú za svoj tanec.

S vývojom symfonickej hudby a rôznych hudobných foriem sa začal meniť aj charakter týchto tancov a postupne ich nahradili tance nové, modernejšie, z ktorých sa väčšina zachovala dodnes.

V **19. storočí** sa predvádzali tri druhy tanca. Tie, ktoré sa tancovali v *pároch*, napr. valčík a polka. Druhým typom boli tance, kde tancovali *všetci spolu*. Do tretej skupiny patrili *tance pre niekoľko párov*, pričom v rozličných variáciách menili postavenie i partnerov. Obľúbenými sa stali tance ako **valčík**, **polka**, **mazúrka**, **čardáš**, **štvorylka** i **polonéza**.

Obr. č. 21:

Rytina zo zborníka *Étrennes à Terpsichore* (okolo roku 1820) - figúra z kontradansu

Valčík – tanec v $\frac{3}{4}$ takte, pochádza z ľudového tanca *ländler*, ktorý sa tancoval v oblasti Štajerska v Nemecku. Názov je odvodený od nemeckého *walzer*, čo znamená otáčavý, krúživý pohyb. Rozšíril sa z Viedne a nebol už tancom iba vyššej spoločnosti, ale veľkú obľubu si získal aj v širších ľudových vrstvách. Viedenský valčík mal divadelnú premiéru v roku 1787 v opere „*Una cosa rara*“ (Vzácná vec). Jej autorom bol **Vincent Martin**.

Popularita valčíka narastala aj vďaka huslistovi a hudobnému skladateľovi **Jozefovi Lannerovi** (1801-1843), najmä však **Johannovi Straussovi** a jeho synov. Postupne sa valčík s obľubou tancoval po celom svete a dodnes je tancom, bez ktorého sa nezaobídu žiadne plesy, či zábavy. K známym valčíkom **Johanna Straussa ml.** patria: *Na krásnom modrom Dunaji*, *Poviedky z Viedenského lesa*, *Viedenská krv* atď.

Polka má svoj pôvod v Čechách. Je to tanec v $\frac{2}{4}$ takte a rýchlym tempe. Vo svete ju preslávili najmä Bedřich Smetana a Antonín Dvořák. Na javisko sa polka dostala zásluhou známej opery B. Smetanu „*Predaná nevesta*“.

Obr. č. 24: Najstaršia litografia Alfreda Alberta z roku 1840 – baletný majster Stavovského divadla v Prahe Jan Raab a jeho partnerka mlie Valentine

Obr. č. 22 a 23: Vernier – karikatúra polky

Obr. č. 25: Vyobrazenie polky

Mazúrka je temperamentný tanec poľského pôvodu v $\frac{3}{4}$ takte (zriedkavo i v $\frac{3}{8}$ takte), ktorý sa vyznačuje technickou náročnosťou, rôznosťou figúr a špecifickým štýlom. Vyskytuje sa ako charakterový tanec v baletoch i operách.

Čardáš je veľmi temperamentný tanec maďarského pôvodu v 2/4 alebo 4/4 takte, ktorý si našiel obľubu aj v okolitých krajinách. Podobne ako valčík, polka a mazúrka, našiel svoje uplatnenie aj v baletoch, operách a operetách.

Štvorylka sa stala najobľúbenejším salónnym *kontratancom* 19. storočia. Skladala sa z niekoľkých stabilných figúr, ktoré tancovali 4 páry do štvorca. Podľa toho sa nazývala aj *quadrille*. Štvorylka bola mnohokrát hudobne spracovaná, napr. R. Straussom, J. Offenbachom a ďalšími skladateľmi.

Koncom 19. storočia sa figúry štvorylky tancovali v radoch.

Forma štvorylky zohrala významnú úlohu v mnohých národných tancoch.

Obr. č. 26: Figúra z francúzskej štvorylky

Obr. č. 27: Dobová rytina (okolo roku 1845) znázorňujúca tanec Cotillon

Kankán sa objavil v roku 1830 v Paríži pod menom *cancan* ako veselý, rýchly spoločenský tanec v 2/4 takte, pri ktorom sa vyhadzovali nohy. Pre svoju neviazanosť skončil napokon v baroch a varieté.

Historické spoločenské tance zohrali vo vývoji tanečného umenia dôležitú úlohu. Odzrkadľuje sa v nich vplyv rôznych hudobných a tanečných trendov danej doby a stali sa zdrojom informácií pre ďalšie generácie. Mnohé z nich sa zachovali až do dnešnej doby a môžeme sa s nimi stretnúť na plesoch a spoločenských zábavách. Niektoré sa v štylizovanej podobe a upravené pre potreby javiska využívajú na scénach divadiel, v televízii alebo filme.

Kontrolné úlohy:

1. Vysvetli, ktorým tancom hovoríme *historické*.
2. Charakterizuj *tance 15. a 16. storočia* a uveď najobľúbenejšie z nich.
3. Uveď *obdobie a autora prvej učebnice historických tancov*.
4. Uveď, v ktorom období nastal najväčší rozvoj tanca a tanečnej techniky a prečo.
5. Vymenuj *najobľúbenejšie tance 19. storočia* a charakterizuj aspoň dva z nich.

2.3 SPOLOČENSKÝ TANEC

Je to druh tanca, ktorý slúžil spočiatku v aristokratických, neskôr i meštianskych kruhoch pre zábavu a potešenie a bol vlastne pokračovaním historických tancov. Rozšíril sa však aj medzi široké vrstvy obyvateľstva a stal sa obľúbeným druhom zábavy.

Štýl a spôsob tancovania takýchto tancov určovali módné trendy a spôsob života. Tieto *tance nemali regionálny charakter*. Kroky jednotlivých tancov boli síce typické pre daný tanec, ale *presný sled krokov nebol určený*, lebo si ho určovali sami tancujúci podľa zdatnosti a nálady. Takéto tance si nevyžadovali špeciálnu tanečnú prípravu, pretože slúžili skôr na pobavenie.

Okrem spoločenských tancov, určených pre masovú zábavu, vznikli aj **súťažné spoločenské tance**, ktoré môžu byť na *amatérskej* alebo *profesionálnej* báze.

V kategórii amatérskych súťaží si vyžadujú určitú tanečnú prípravu, avšak v kategórii profesionálov aj vyspelú technickú prípravu a fyzickú